

PRIAMO NAJBLIŽŠIE K PRAVDE

Milan S. Ďurica

T. G. Masaryk

a jeho vzťah k Slovákom

LÚČ

linea recta brevissima
priamo najbližšie k pravde

10

Milan S. Ďurica

Tomáš G. Masaryk

a jeho vzťah k Slovákom

LÚČ
Ústav dejín kresťanstva
Bratislava
2007

© Milan S. Ďurica, 2007

© LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, 2007

Všetky práva vyhradené.

Vydal LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava,
Špitálska 7, 813 59 Bratislava v roku 2007
ako svoju 647. publikáciu,
v edícii *linea recta brevissima* ako 10. publikáciu.
Jazyková úprava a korektúry Mária Vadilová

Prvé vydanie

50 strán

ISBN 978-80-7114-653-7

T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom

Neviem, či dnes na Slovensku jeden zo stotisíc občanov aspoň približne vie, kto bol nositeľom tohto už dávno zabudnutého mena. Veď mnohí z najmladších generácií nevedia takmer nič ani o Ľudovítovi Štúrovi, o Štefanovi Moyzesovi, o Andrejovi Hlinkovi, o Milanovi Hodžovi, o Jozefovi Tisovi, ba ani o Alexandrovi Dubčekovi alebo Augustovi (neskôr Gustávovi) Husákovi. Nie je to síce na chválu ani súčasnému školskému systému, ale ani pamäti národa, ktorej prvou udržiavateľkou je rodičovská výchova. Preto je dobré, keď sa aspoň menšie, neoficiálne inštitúcie alebo občianske združenia usilujú obnoviť spomienku na národných dejateľov, ktorých život a dielo prispeli k zachovaniu spoločného duchovného, mravného, kultúrneho, spoločenského i hospodárskeho života. Oslavovať však v pomerne mladom a ešte neupevnenom štáte osobnosti iných národov a štátov, najmä takých, ktorí sa voči snahám Slovákov o zachovanie svojej národnej identity a o vlastnú štátnosť zachovali nevraživo, až nepriateľsky, nemožno pokladať za korektný prejav osobných náhľadov, ale treba v tom vidieť skôr oživovanie dejinami na smetisko zabudnutia odsúdených mýtov,¹ ktoré ťažko možno zo-

súladiť so základným korektným postojom občana k svojmu štátu a k mienke drvivej národnej väčšiny jeho obyvateľov.

Takéto pokusy však dnes na našom Slovensku nielenže nechýbajú, ale najnovšie sa im dáva aj pseudoakademický charakter s relatívnou verejnou publicitou. Preto je potrebné, aby si staršie generácie občerstvili pamäť a tie mladšie aby sa dozvedeli, kto to bol ten oslavovaný T. G. Masaryk, a najmä aký bol jeho vzťah k Slovákom.

Tomáš Masaryk sa narodil 7. marca 1850 v Hodoníne na Moravskom Slovensku a zomrel pred sedemdesiatimi rokmi 14. septembra 1937 v zámku Lány v Česku, sídle hlavy štátu dnes už nejestvujúceho Česko-Slovenska, ktorého bol jedným z hlavných zakladateľov a dlhoročným prezidentom (1918 – 1935). Podľa matričných dokumentov bol synom moravského Slováka Jozefa Masaríka (v roku 1823 sa písal on, aj jeho otec Maszárík, z čoho Tomáš časom urobil Masarík a nakoniec Masaryk). Keď sa potom v roku 1878 oženil s Američankou menom Charlotte Garrigue, vsunul si do mena jej priezvisko ako svoje druhé meno a písal sa Tomáš Garrigue Masaryk, skrátene Tomáš G. Masaryk. Sám v rozhovoroch s Karlom Čapkou, ktoré vyšli aj tlačou, takto rozprával o svojich rodičoch: „Matka byla chytrá a moudrá, znala kus světa, žila déle v, nejlepší společnosti“, třebaže jen v službě – bývala kuchář-

kou u pánů v Hodoníně, ale měli ji rádi, i později se k ní utíkali o radu a pomoc v těžších okolnostech. (...) Matka byla zbožná. Ráda chodila do kostela, ale neměla k tomu mnoho kdy, musela se držet na rodinu. Slýchal jsem od ní: *Herrendienst geht vor Gottesdienst*. [Služba pánom má prednosť pred bohoslužbou.] (...) Miesto kostela odříkávala si matka modlitby podle modlitební knížky; ta knížka byla plná obrázků – pamatuju se na obrázek umučeného Krista krví se potícího, ten měla nejraději. A i já jsem se na něj rád zadíval.“² O otcovi: „Já jsem byl vlastně na půl Slovačskem od malička; můj otec byl Slovák z Kopčan, mluvil slovensky do smrti, a i já jsem mluvil spíš slovensky – nějakého rozdílu mezi Slováky uherskými a moravskými, mezi kterými jsem jako dítě rostl, nebyl jsem si vědom.“³ Vo svojom „curriculum vitae“ z roku 1875 sám napísal, že v jeho rodine matka bola hlavou, dušou i srdcom ich rodiny. Od matky teda chlapec Tomáš dostal základnú výchovu, a to aj po náboženskej stránke. Matka ho učila modliť sa, brala ho so sebou na púte do Velehradu, Hostýna, aj do Mariazellu a do Šaštína. Chodil pravidelne do kostola, kde rád spieval a horlivo ministroval kaplánovi Satorovi, na čo spomínal: „Zdalo se mi, že páter František je jako panbůh a já jsem mu anděl. To bylo mé největší štěstí.“⁴ Slovom zdalo sa to všetko také, ako v normálnej rodine na Moravskom Slovensku, kde už tiež prenikal nemecký element.

Český historik **Josef Kalvoda**, pôsobiaci v Amerike ako profesor v Hartforde, v štáte Connecticut, USA, vo svojom veľmi dôkladne dokumentovanom diele *The Genesis of Czechoslovakia* na základe zistených časových dokumentov však dokázal, že skutočným prirodzeným otcom Tomáša bol finančný barón Nathan Redlich z Viedne. Táto cukrovarnícka podnikateľská rodina mala v prenájme štátne majetky pri Hodoníne a Čejči, ktoré spravoval jeho podobne zámožný súkmeňovec Fleischmann. Počas jedného pobytu na tom jeho majetku padla Redlichovi do oka dcéra ponemčeného krčmára a mäsiara Josefa Kopaczeka (predtým sa písal Kopáček a neskôr sa stal aj starostom Hustopeče) Theresia, ktorá pracovala ako panská kuchárka u Fleischmannovcov a bola aj spoločníčkou ich dcéry. Keď potom vyšlo najavo, že Theresia očakáva od Redlicha dieťa, – vtedy nemanželské dieťa znamenalo veľké verejné pohoršenie a spoločenskú hanbu – tak, ako to bolo dosť rozšíreným zvykom vo vyšších vrstvách vtedajšej spoločnosti, Theresia Kopaczek sa stala manželkou panského kočiša Jozefa Maszárika zo slovenských Kopčan, ktorého za to povýšili na šafára. Jozef vraj po prvý raz videl zblízka Theresiu v deň ich svadby 15. augusta 1849 a bola od neho o desať rokov staršia. O necelých sedem mesiacov sa im narodil syn, ktorého dali pokrstiť menami Thomas-Johann. Takže skutočným úradným občianskym menom sa chlapec volal Thomas-Johann

Maszárik. Matka totiž, ako už aj jej matka Tekla Wurm, bola nemeckej národnosti a hovorila iba po nemecky. Redlich sa viac o Theresiu nezaujímal, ale dával jej vyplácať alimenty prostredníctvom advokáta JUDr. Aloisa Pražáka (1881 – 1901) z Uhorského Hradišťa, ktorý mal advokátsku prax v Brne. (V roku 1881 sa stal ministrom spravodlivosti vo Viedni a viedol ten rezort až do roku 1888. Alimenty pre Tomášovu matku pokračoval vyplácať aj Pražákov syn Otokar, ktorý prevzal jeho kanceláriu v Brne.) Chlapca Tomáša vychovávala jeho matka. Preto jeho materinským jazykom bola nemčina. Matrikovým otec bol primitívny sedliak, ktorý sa čítať a písať naučil iba od Tomáša, keď začal chodiť do školy. Ináč sa o rodinu veľmi nestaral a časom holdoval aj alkoholu, takže sa od neho Tomáš stále viac odcudzoval a lipol iba na matke. Keď potom otec zomrel, Tomáš sa nezúčastnil ani na jeho pohrebe. Ani s (nevlastnými) bratmi Martinom a Ľudovítom zvlášť dobre nevychádzal. Pretože však žili v slovenskom jazykovom prostredí, chlapec sa naučil hovoriť aj moravsko-slovenským dialektom, ktorý on nepociťoval ako odlišný od „uhorskej“ slovenčiny. Ako väčšina moravských Slovákov, nevedel vyslovovať české „ř“. V škole sa prejavil ako bystrý, tak matka chcela mať z neho „pána“. Tomáš však neprejavoval záujem o štúdium, chcel byť skôr kováčom. Matka ho poslala do Viedne, aby sa vyučil aspoň za „umeleckého kováča“. Ale aj to mu bolo proti srsti. Čejkovičky

kaplán František Satora sa chlapca ujal a pomaly ho priviedol k tomu, že sa s jeho pomocou začal učiť základné predmety meštianskej školy, pričom mu umožnil aj vypomáhať v základnej škole ako praktikant. V školskom roku 1864 – 65 už ho zapísali ako privatistu do prvej triedy nemeckého gymnázia v Strážnici. Keď sa mu podarilo zložiť skúšky s dosť dobrým prospechom, poslali ho na gymnázium do Brna. Nemal to tam ľahké aj preto, lebo nastúpil do druhej triedy gymnázia, keď už mal pätnásť rokov, zatiaľ čo ostatní žiaci boli o tri-štyri roky mladší. Ale to mu umožnilo dosiahnuť v štúdiu lepšie úspechy. Tak si mohol aj privyrábať kondíciami pre slabších žiakov, čím sa dostal až do vplyvnej rodiny policajného riaditeľa Le Monniera. Ten mu poskytol aj byt a stravu, takže sa Tomáš Masaryk našiel v prostredí najvyšších spoločenských kruhov Brna. Gymnazista Tomáš si však svojou nedisciplinovanou povahou s verejnými neúctivými výstupmi voči niektorým učiteľom, ba i voči riaditeľovi školy, získal rastúce negatívne hodnotenie zo strany učiteľov, ktorí mu dali *consilium abeundi* – radu opustiť gymnázium prv, než by ho museli vylúčiť. Bolo to v roku 1869, keď dokončil piatu triedu. Mal šťastie v tom, že práve vtedy policajný riaditeľ Le Monnier bol povýšený do šľachtického stavu a vymenovaný za policajného riaditeľa vo Viedni. Tak sa aj Tomáš Masaryk opäť obrátil o pomoc na tohto svojho dobrodinca, ktorý ho prijal za učiteľa a spoločníka pre svojho syna,

a tým mu umožnil pokračovať v štúdiu na Akademickom gymnázium vo Viedni. Aj tam sa však našiel ako najstarší žiak, ktorého delilo od spolužiakov štyri až päť rokov veku. Štúdium bolo náročnejšie, tak napriek veku nedosiahol veľký úspech. Absolvoval triedy s priemerným výsledkom. Počas týchto pár rokov na viedenskom gymnázium sa Masaryk úplne odvrátil od Katolíckej cirkvi. Aj zo správania už v druhom roku získal dvojku. Konečne 4. júna 1872 ako 22-ročný dosiahol maturitu skôr so slabším prospechom (tri výborné, dve chválitebné a tri dostatočné). To mu však stačilo, aby sa mohol zapísať na Filozofickú fakultu viedenskej univerzity. V roku 1875 dosiahol absolútorium (vtedy filozofické štúdium trvalo iba tri roky) a začal pracovať na doktorskej dizertácii *Das Wesen der Seele bei Plato* (Podstata duše u Platóna) a v marci 1876 bol promován za doktora filozofie. V septembri sa vybral do Lipska (Leipzig), kde si chcel postgraduálne doplniť vzdelanie a pripraviť habilitačnú prácu. Tam však po niekoľkých mesiacoch ochorel, čo ho veľmi brzdiло v práci. Býval u zámožnej rodiny Göringovcov, ku ktorým na jar 1877 prišla na návštevu dcéra ich priateľov z Ameriky, Charlie Garrigueová. Jej otec, zamlada pracovník vo vydavateľstve Brockhaus v Lipsku, emigroval do USA, kde najprv založil úspešné kníhkupectvo pre nemeckú a európsku literatúru, a potom sa stal generálnym riaditeľom protipožiarnej poisťovne Germania v New Yorku. Bol jedným

z popredných členov tamojšej slobodomurárskej lóže. Počas dvojmesačného pobytu Charlie u Göringovcov sa s ňou Tomáš tak spriatelil, že tesne pred jej návratom do Ameriky sa formálne zasnúbili. O rok neskôr, 15. marca 1878 sa v New Yorku aj zosobášili. Usadili sa potom vo Viedni, kde sa im narodili prvé dve deti: v roku 1879 dcéra Alice a o rok neskôr syn Herbert. Ďalšie dve deti, Jan a Olga, sa im narodili po presťahovaní do Prahy. Vstupom do rodiny Garrigue si Tomáš nielen zaistil veľmi solídne finančné úzadie, ale veľmi pravdepodobne vošiel aj do priameho kontaktu so slobodomurárstvom.⁵ Asi pod vplyvom manželky v roku 1880 vstúpil do evanjelického reformovaného zboru v Heršpiciach pri Vyškove, potom prešiel k evanjelikom, neskôr ku kalvínom a nakoniec k českobratskej cirkvi.

Podľa niektorých autorov za tým všetkým stál Tomášov otec Nathan Redlich, ktorý svojím vysokým vplyvom podporoval aj Le Monniera v jeho kariére. Jeden z jeho synov, teda Tomášov nevlastný brat, Dr. Josef Redlich (1869 – 1936) sa stal v roku 1931 ministrom financií v rakúskej vláde, v ktorej však pôsobil iba niekoľko mesiacov. Tomáš Masaryk prezradil svoj úzky vzťah k nemu tým, že po vyhlásení samostatnosti Česko-Slovenska ešte v Spojených štátoch amerických 18. októbra 1918 pri zostavovaní svojej exilovej vlády si osobne rezervoval popri funkcii ministerského predsedu aj ministerstvo financií, ktorým chcel po návrate do Prahy poveriť

práve Josefa Redlicha.⁶ K tomu však potom pre odpor domácich pražských politikov nedošlo.

Svoj židovský pôvod netajil, ba verejne priznával aj Masarykov syn Jan. Už v roku 1903 sa zasnúbil v New Yorku so židovskou spisovateľkou Marciou Davenportovou. Po návrate do Prahy, na prednáškovom večere na tému „Židovská otázka u nás“ v apríli 1947 vo svojom prejave povedal: „Zdá sa, že sa nás tu zišlo veľa židov, 28 percent sedadiel by bolo treba prenechať kresťanom. My židia to vieme, no nevedia to tí druhí. Ja tých židov mám v krvi od narodenia.“⁷

Ďalšia vedecká i politická kariéra T. G. Masaryka je dosť známa. Štúdium filozofie vo Viedni završil doktorátom v roku 1876 a o tri roky neskôr sa na tej istej fakulte habilitoval ako súkromný docent. Uverejnil sociologickú štúdiu *Der Selbstmord* (Samovražda, 1881) a stal sa mimoriadnym profesorom na univerzite v Prahe (1882). Jeden z jeho židovských študentov v roku 1884 spáchal samovraždu v Berlíne a svoj majetok v hodnote 60-tisíc zlatých poručil Masarykovi. To bol vtedy veľký majetok, ktorý Masarykovi umožnil zakúpiť v Prahe elegantnú vilu, založiť časopis „Athenaeum“, cestovať, robiť politiku a založiť svoju náboženskú sektu s heslom „Pryč od Ríma“, ktorej chcel byť pápežom.⁸ Nikdy sa však nepriznal k tomu, že to bolo heslo hnutia, ktoré propagoval jeden zo zakladateľov germánskeho rasizmu, Georg Ritter von Schönerer (1842 – 1921), ktorý v roku 1881 vyhlásil svoj „*Altdeutsches Linzer Programm*“

(Staronemecký program z Linca). Keď potom v roku 1897 v Prahe otvorili Českú univerzitu, súkromný docent Tomáš Masaryk sa tam uchádzal o profesorské miesto. Český jazyk však neovládal, ale český židovský študent Josef Penížek mu pomohol napísať článok po česky, aby splnil podmienku konkurzu. Všetko svoje štúdium, ako aj diplomové práce predkladal vo svojom materinskom nemeckom jazyku. Národnosť vždy udával ako „böhmisch“, s Čechmi vo Viedni sa dorozumel svojím slovenským dialektom, ale literárnu češtinu si podľa niektorých životopiscov nikdy dôkladne neosvojil. Keď v roku 1877 Martin Hattala vydal v Prahe svoj *Brus jazyka českého*, Masaryk si knihu hneď obstaral, aby sa zdokonalil v češtine.⁹ Aj sám si to uznával, ako to písal Leandrovi Čechovi 3. mája 1876: „Sloh můj není dobr; nebyv nikdy na slovanských školách, k tomu nejsou mezi Čechy odchován, nemám onu ohebnost, kterou sám rád vyžadují. Proto Vás uctivě prosím, najdete-li něco vadného, račte to zlepšiti.“ Všetky české časopisy preto odmietali uverejniť príspevky, ktoré im Masaryk ponúkal. Asi preto v liste tomu istému spisovateľovi a literárnemu kritikovi zo 7. decembra 1876 uznáva: „Nejsem s to správně a srozumitelně česky psáti. Odhodlal jsem se tedy, že jen německy psáti budu a našel jsem si překladatele českého pro ten pád, že bych něco zkul, co by za to stálo, by se i soukmenovci moji o tom česky dozvěděli.“¹⁰ Na základe rozboru Masarykovej korešpondencie

so Zdenkou Šemberovou, ktorú v roku 1996 vydala Marie Krulichová,¹¹ Jaroslav Marek konštatoval: „Jde o velmi osobní a prvořadá dokumenty pisatelova vývoje. Navíc i doklad Masarykova úporného zápasu s češtinou jako prostředkem komunikace, protože Masarykova počáteční slohová neobratnost je až neuvěřitelná a dojímavá. Dokladá i těžkosti, které Masarykovo zařazení do českého prostředí doprovázely.“¹²

V Prahe sa však Masaryk pustil do politiky a spolupracoval s mladočeskou stranou, za ktorú bol aj zvolený za poslanca do viedenského *Reichstagu*. Po tom, čo sa márne snažil reformovať mladočeské hnutie, utiahol sa dočasne z politiky a venoval sa publikovaniu svojich teórií. Priblížil sa k strane „realistov“ a čoskoro sa stal jej popredným ideológom. V roku 1907 bol opäť zvolený za poslanca do viedenského *Reichstagu*. Na ríšskom sneme rečnil potom v zmysle oddanosti vládnucej dynastii,¹³ ale súčasne už v tom istom roku bol plateným agentom anglickej tajnej služby.

Medzitým sa totiž Masaryk verejne exponoval proti pravosti Hankových *Rukopisov* z rokov 1817 a 1818, ale najmä sa tvrdo angažoval v procese proti Židovi Leopoldovi Hilsnerovi, ktorý bol v roku 1899 odsúdený za „rituálnu vraždu“ Agnesy Hružovej, ktorú našli v lese v Březine pri Polnej s podrezaným krkom. Hilsner sa vraj pri vyšetrovaní k vražde pod policajným nátlakom priznal, ba menoval aj dvoch

spoločníkov, s ktorými ju vykonal. Pri súdnom pojednávaní však vyhlásil, že je nevinný a že bol prinútený menovať aj falošných pomocníkov, ktorí skutočne dokázali svoje alibi. Napriek tomu bol Hilsner odsúdený na smrť, ale omilostený na doživotný žalár. Masaryk sa vehementne zasadzoval na obranu Hilsnera,¹⁴ čo síce nemalo žiaden účinok na osud Hilsnera, ktorému až v roku 1916 nový cisár Karol I. udelil amnestiu, ale jemu to získalo veľké sympatie v židovských kruhoch nielen v Prahe a v monarchii, ale aj v Amerike. Od roku 1907 americkí Židia poskytovali Masarykovi finančné podpory (prostredníkom bol Wilsonov dôverník Louis Dembitz Brandeis) a keď mu v roku 1918 z Wall Street poskytli aj pôžičku desať miliónov dolárov pre ešte neexistujúci československý štát, sám priznal, že to bola odplata za jeho „Hilsneriádu“.¹⁵

Americký multimilionár a neskôr aj diplomat Charles R. Crane (1858 – 1939) sa stal jedným z hlavných financovateľov Masarykových tajných politických zámerov. Masaryk si zriadil osobnú výzvednú sieť vo Viedni, financovanú anglickou tajnou službou,¹⁶ ktorej dodával vojenské informácie. Preto keď vypukla svetová vojna, mohol bez obáv prejsť na západ, kde iba pokračoval v tejto svojej protištátnej činnosti. Ch. R. Crane zriadil pre neho celkom osobitný bankový účet na akékoľvek sumy dolárov na voľné použitie pre svoju činnosť.¹⁷ Masaryk si to však počas vojny dokázal doplniť aj vyso-

kými sumami z iných prameňov, nevynímajúc ani české a slovenské krajské spolky v Spojených štátoch amerických.¹⁸ Americkí Slováci potom dlho tvrdili, že napríklad z ich miliónovej zbierky dolárov nikdy nedostali presvedčivé vyúčtovanie. Na naliehanie jednej z tých organizácií, ktorá vyžadovala vyúčtovanie z poskytnutých peňazí, Masaryk odpovedal: „Mohu Vám s uznáním sdělití, že zbytek fondu revolučního, který jsem si přivezl do Prahy, velmi mně přišel vhod. V první době republiky bylo peněz zapotřebí na některé osvědčené a nové vznikající instituce, k tomu právě jsem užil amerických peněz, které jsem dostával od Sdružení, od Slováků a také od svých osobních přátel, Američanů. Podle přibližného účtu vydal jsem takto:

Roku 1919	2,500.000.- Kč
" 1920	8,500.000.- "
" 1921	4,000.000.- "

Většina těchto peněz byla dána veřejně, zprávy byly v listech, vedle toho byly obnosy čistě soukromé.¹⁹ Možno to pokladať za vyúčtovanie z veľkých peňazí drobných slovenských a českých ľudí v Amerike, ktorí obetovali svoje ťažko vyrobené doláre ako príspevok pre lepšiu budúcnosť svojich krajanov vo vlasti?

Nás tu však hlavne zaujíma, aký mal vzťah T. G. Masaryk k Slovákom.

Vo Viedni sa Masaryk stretával občas tak s českými, ako aj so slovenskými študentmi. V ich spoločnosti občas si zanôtil aj slovenské ľudové piesne. Keď sa potom v roku 1882 presídlil do Prahy, čoskoro si vyhradil takmer výlučný vplyv na spolok slovenských študentov *Detvan*, ktorému predsedal ateista českého pôvodu z Banskej Bystrice Jaroslav Vlček (1860 – 1930). Spravil z neho liaheň čechoslovakizmu a na tento cieľ im pomohol založiť protinárodný časopis *Hlas*. Odchovancom tohto spolku zveril potom v roku 1918 – 1919 kľúčové pozície v správe Slovenska.

Masaryk sa už od roku 1885 usiloval kontaktovať slovenských dejateľov. Najprv sa to usiloval dosiahnuť prostredníctvom gymnaziálneho profesora Jaroslava Vlčka, ktorý sa zaujímal o slovenskú literatúru a z náhradníka v Brne v roku 1885 sa dostal na Českú reálku do Prahy. Keď sa to však pomaly vlieklo, Masaryk sa 12. februára 1886 obrátil listom priamo na Vajanského. Pozýval ho spolupracovať na encyklopedickom diele *Ottův slovník naučný* ako autor a editor všetkých hesiel „ze slovenské literatury a vůbec všechny články týkající se lidu slovenského – biografie politiků a. t. d.“ List zakončil priam srdečnými slovami: „Poroučte mne p. otci a všem milým bratřím Slovákům. – vždyť sám z užší vlasti Vaši první a rozhodující dojmy slovanské dostaly se i mně a rád jsem tomu.“²⁰ Vajanský, ktorý pestoval čulé písomné i osobné styky s viacerými čes-

kými spisovateľmi, básnikmi, redaktormi, aj inými známymi, toto pozvanie prijal.²¹ Asi 26. marca 1887 sa s Masarykom aj osobne stretol v ríšskom parlamente vo Viedni.²² V lete toho istého roku najstaršia Vajanského dcéra Viera bývala určitý čas u rodiny učiteľov a spisovateľov Josefa Sokola (1831 – 1912) a jeho manželky Vilmy rod. Seidlovej (1859 – 1940), a potom od novembra 1888 do februára 1889 bývala v rodine T. G. Masaryka.²³ V tom istom roku 1887 pozvali Masaryka do Turčianskeho Sv. Martina na národopisnú výstavu Živeny. Masaryk pozvanie prijal a potom od roku 1888 takmer každý rok aj s rodinou trávil letné prázdniny v blízkej Bystrici. Podľa prof. Pražáka Masaryk „hned v osmdesiatych letech rozpoznal, že Turčiansky Svätý Martin udáva Slovensku směr a že duchovními slovenskými vůdci jsou Hviezdoslav a Svetozár Hurban Vajanský“.²⁴ Ale viedla ho k tomu iste aj jeho základná koncepcia nejestvujúceho „československého národa“. Ved’ už v roku 1882 prišiel do Prahy „s rozhodným úmyslem, že bude pracovati pro **všecky tyto české země**, to jest pro **Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko**. Také hned od počátku věnoval jim svůj vědní a publicistický zájem.“²⁵ To však neprekázalo úprimnému priateľstvu Vajanského s Masarykom. V januári 1888 Vajanský navštívil Prahu a Masaryk ho poslal aj ku Karlovi Kramářovi. Tomuto v liste oznamoval, že mu posiela „Slováckého básníka p. Svetozara Hurbana Vajanského, který v Praze se

svými soudruhy vyšlapoval peníze na národní dům, účast à zl. 50. Podívejte se na pány, poznáte takto kus Slovenska – pro naše plány se to snad dost hodí“. Kramář po stretnutí s Vajanským písal Josefovi Kaizlovi: „Včera byli zde Slováci. Podle všeho bude ke spojení ještě daleká cesta – a prozatím oni si vzájemnost naši představují tak, že my je budeme materiálně podporovati a oni budou svou slovenčinu pěstovati dále – nanejvýš, že se budou rušit. (...) Ale i bez jejich lásky k nám je politicky vysoce důležité, abychom se podporovali, a pomalu se na sebe připoutávali. K tomu ovšem nejhorší cesta jsou výčitky o starých věcech, které se víc nedají odčiniti a s nimiž nutno se smířiti.“²⁶ Ešte aj v roku 1890 Masarykova rodina prijala Vajanského manželku Idu, aby sa v Prahe liečila, a jej dcérka Viera zostala dlhší čas u Masarykovcov. Nebolo to však celkom zadarmo. Bolo to v čase, keď Vajanský trpel ekonomickými ťažkosťami, ba priam biedou. Koncom októbra 1889 sa v liste zdôveril svojmu katolíckemu priateľovi, farárovi v Dolnom Kubíne: „...verte mi, mám mnoho práce, a čo je najhoršie, takú materiálnu biedu, že celý týždeň ja a deti moje mäsa nevidia. Mám 60 zl. na mesiac a 7 duší z toho živiť, knihu kúpiť, dcére do Prahy poslať na výchovu mesačne 15 zl., atď. Martin je drahý. (...) Keby ste mohli u niektorých našich majetnejších niečo urobiť za mňa, aspoň na zimu a drevom ma podprieť, bol by som Vám vďačný.“²⁷

Ale keď sa práve cestou vzájomnej dôvernosti Vajanský presvedčil, aké pre kresťanské náboženstvo nebezpečné a slovenský národ zaznávajúce idey Masaryk vyznával a ktoré od roku 1898 aj na Slovensku jeho časopisom *Hlas* rozširoval, tak pocítil povinnosť varovať pred tými ideami slovenský národ. Už po vyjdení prvého čísla tohto časopisu Vajanský vo svojom prejave na bankete Živeny varoval proti tomu „prorokovi západu“ a v novinách prejavil lútosť nad tým, že mŕtvy Šafárik musí spočívať v pražskej zemi, kde naň tlačí „masarykovčina, herbenovčina, vlčkovština a škretčina a chvástavosť odpadlíkov od slovanskej a rusofilskej myšlienky“.²⁸

Priateľský vzťah už totiž predtým narušil aj Masaryk, ktorý vo svojom časopise *Čas* (V, 222) v roku 1891 tvrdo odsúdil cárské Rusko pre jeho vzťah k Poliakom a vyhlásil, že „máme k Němcům bližšie než k Rusům a že pro Poláky utlačované Ruskem musíme mít porozumění a sympathie“. Takáto veta nemohla zniesť slovenským kultúrnym predstaviteľom, ktorých nádeje sa sústreďovali práve na Rusko, ináč ako urážlivo, ba z ich politického hľadiska priamo heretická. Vajanský ako prvý reagoval a odsúdil takéto písanie Masaryka ako „židovské feuillonistictvo a nesvedomitú triviálnosť“. Keď Masaryk v *Čase* pokračoval vo svojej kritike Ruska, Vajanský sa od neho úplne odvrátil a začal tvrdo bojovať proti jeho *Času*. V *Národných novinách* nešetril kritikou „pražského humanizmu, realizmu a internacionalizmu“ a Ma-

saryka a jeho stúpcov neváhal biľagovať prívlastkami ako „lump, vagabund, poltron, šašo, oplan“ a pod.²⁹ Keď potom v roku 1900 Šrobár „uplatnil československou jednotnosť i tým, že prihlásil hlasisty do českej ľdovej pokrokovú strany, jež byla založená roku 1900. Tato strana podle něho měla pamatovat, že český národ jest i pod Tatrami, že důsledky československé jednotnosti jsou i pro hlasisty programem a že nelze nadále již budovat české politické osnovy bez Slováků, i když Čechové fakticky nebudou moci svůj program přímo vykonávat i v Slovensku samém“³⁰, to už pochopitelne Vajanského obralo o trpezlivosť a vošiel do otvoreného boja proti Masarykovi. Prispel k tomu aj evanjelický farár v Šalgove (teraz Svätoplukovo) Ladislav Novomeský (1859 – 1939), ktorý v roku 1901 pod pseudonymom Meakulpínský vydal brožúrku *Co hatí Slováky?*. Bol to nehorázný pročeský pamflet proti národne uvedomeným Slovákom, ktorý aj český historik A. Pražák definoval ako „souhrn výtek proti slovenské nečinnosti, nepodnikavosti, osudovosti, panštivosti, nesvornosti, bigotnosti, nesolidnosti, všeslovanské a rusofilské fantastičnosti, nekritičnosti, přehnané tradičnosti, upřílišněné církevnosti, polovičatosti, nedůslednosti, impulsivnosti, nehospodářnosti, nesoustředivosti a čechofobii, jak tyto slovenské vady již dříve postupně a ojedinele exponoval a doložil Čas“.³¹ Vajanský tým trpel, najmä keď v tom čase bol odsúdený za svoju národnú činnosť a od 24. septembra 1900 až

do 24. februára 1901 si odpykával trest v banskobys-
trickej väznici. Práve čas väzenia mu umožnil hlb-
ko uvažovať nad celou situáciou a svojím zásadným
stanoviskom voči Masarykovi a jeho stúpencom. Ale
už 26. mája 1900 vo svojom liste Juliusovi Grégrovi
do Prahy sa veľmi tvrdo vyjadril: „Masaryk, tento ne-
obrezaný žid, karikatúra Nietzscheho, pokazil nám
zopár mladých ľudí, zväčša bezdarných a len namys-
lených a nabubrených – no, to sme už preniesli, už sa
im všetko smeje.“³² Potom však reagoval po svojom:
21. októbra 1900 začal vo väzení písať román *Kotlín*,
ktorý po prepustení z väzenia dokončil, a ešte v tom
istom roku napriek rozličným ťažkostiam aj vydal.
Toto Vajanského gesto možno pokladať za jeho defi-
nitívny rozchod s T. G. Masarykom a jeho slovenský-
mi odchovcami, z ktorých sa stali „čechoslováci“.

Slovenská kultúrna verejnosť prijala Vajanské-
ho román priam s nadšením. Pavol Országh Hviez-
doslav (1849 – 1921), ktorý tiež pestoval dlhoročné
priateľstvo s Masarykom aj s inými českými činiteľ-
mi, už 13. augusta 1901 písal Vajanskému: „Práve
čítam Tvoj román i – neviem sa od neho odtrhnúť:
tak ma zaujíma, tak ma púta. Obdivujem Ťa, brat
môj, a z plna srdca gratulujem našej drahej sloven-
čine ku nehynúcemu šperku a ozdobe, aké sa jej za
podiel dostali z bohatstva ducha Tvojho. Sláva Ti,
nekonečná sláva!“³³ Podobne sa pridal na stranu Va-
janského aj Jozef Škultéty (1853 – 1948), ktorý tiež
dovtedy patril medzi priateľov T. G. Masaryka a bol

známy svojou zmiernivou a vyrovnanou povahou. Z ďalších slovenských osobností sa na Vajanského stranu pridali univ. prof. František Jehlička-Margin (1879 – 1939), ktorý tvrdil, že sa Slovensko musí brániť proti jedu Masarykovej filozofie a musí odmietiť hlasistický realizmus a altruizmus. Terézia Vansová (1857 – 1942) utešovala Vajanského, „aby sa netrápil s Masarykom, ktorý dokáže brániť žida a súčasne hanobiť brata“. František Šujanský (1822 – 1907) „hlasisty priamo proklel pro jejich nekřesťanskost, neslovenskost a odboj vůči Vajanskému“. Aj univ. prof. Ján Kačala (1862 – 1934) sa pochvalne vyjadril o slovenskom odpore proti hlasistom. K tomuto domácejmu odporu sa pridali aj Slováci v Amerike, ktorých hovorca a redaktor tamojších *Národných novín* Peter Víťazoslav Rovnianek (1867 – 1933) sympatizoval s Vajanským a v mene ním založeného Národného slovenského spolku, na ktorý sa Masaryk v roku 1902 obrátil s prosbou o podporu *Hlasu*, odmietol mu akýkoľvek príspevok.³⁴ Americkí Slováci sa totiž celkom jednoznačne orientovali na dosiahnutie uznania slovenskej nezávislosti. V roku 1909 Jozef Hušek, redaktor najrozšírenejšieho časopisu amerických Slovákov *Jednota* v úvodnom článku tohto najrozšírenejšieho časopisu napísal: „Cieľom Slovákov by malo byť neodvislé Slovensko! To je zákonitý, prirodzený, z povinnej obrany vyplývajúci cieľ.“³⁵ V roku 1911 Hušek už jednoznačne odmietol „českú voľnomyšlienkarskú demokraciu,

ktorej náčelníkmi sú Masaryk a Mácha,“ a Čechom odkazoval: „Páni pobratimci, nenúkejte nám vašu česko-slovenskú vzájomnosť. O vašu lásku nestojíme. Z našej vám okúsiť nedáme. Šovinisti nie sme, ale chceme zostať národom slovenským a Čechom bratmi. Nechceme nasledovať príklad moravských Slovákov.“³⁶

Dokonca aj na českej strane niektorí autori ako Vilém Mrštík v časopise *Moravsko-slezská revue*, Karník v časopise *Vlast* a Mentor v časopise *Kazatelna* pozitívne posudzovali *Kotlín*. Autor historických románov Alois Jirásek (1851 – 1930) v ďakovnom liste uistil Vajanského, že sa mu román páči. *Národní listy* od tlačili ukážku z Vajanského diela s krátkym redakčným úvodom, v ktorom poukazovali na to, že román je „znamenitou analysou súčasného stavu slovenské duše“ a že vyniká „zvláštní idejnou prohloubeností látky“. ³⁷ Ba nechýbal ani zahraničný hlas švajčiarskeho literárneho kritika a znalca slovenských pomerov, akým bol William Ritter, ktorý gratuloval Vajanskému a sľúbil, že napíše kritiku *Kotlína* do *Mercure de France*.³⁸ Neskôr vo svojom románe *Slovenské dievča* dal odpornému hrdinovi meno Masaryk.

Masaryk sa osobne neprejavil, ale v časopise *Naše doba* sa zjavil kritický článok, podpísaný iba S., za ktorým sa všeobecne videlo jeho autorstvo. *Kotlín* bol tam označený ako „guláš ze zastaralé německé romantiky a článků a poznámek z Národních

novin“. O tom napísal prof. Pražák: S. jaksi v generálnej prehliadke Hurbanových románových thesís definitívne zúčtoval s Hurbanem-Vajanským a odmietl jej tak rozhodným záporom, že sa jím opravdu rozklenuly dva protichodné světy, přes něž již nikdy nebylo možno vzklenouti most dorozumění a soužití.“³⁹

Nečudo teda, že Vajanský v zatrpknutosti a hneve v martinskom humoristickom *Černokňazníku* častoval hlasistov aj takýmito veršami:

Motajom!

Vám je milšie bahno jako more,
veselí ste v dierach, múdri v hore,
špinu oblizovať – smrady ňuchať,
rozširovať temnosť, v svetlo dúchať,
ducha hasiť, telo, mäso lučiť,
nič nevedieť, ale všetkých učiť,
nič nekonať, ale chvostom blýskať,
len v sebe hrmeť, kričať, výskať,
to je vaša forsa, vaša sláva.

Motaj ale nemá ani hlavy.

Ktože nás už tejto pliahy zbaví?⁴⁰

S časovým odstupom však Prof. Pražák uznával: „Nelze popřít, že ze stanoviska uměleckého byl hlasism národně a sociálně přehnané utilitaristický, že bránil básnikovi v svobodné volbě látek, námětů, typů, prostředí, že obmezoval fabulační volnost

a potlačoval smysl pro ryze umělecké senseace a in-
vence.“⁴¹

Keď vypukla prvá svetová vojna a ruský vrchný veliteľ veľkoknieža Nikolaj Nikolajevič vo svojom manifeste pre slovanské národy Rakúsko-Uhorska oslovil Slovákov: „Vám, Slováci, Rusko prináša te-
raz slobodu a uskutočnenie vašich túžob“, Masaryk to prijal s neľúbosťou. V roku 1915 Masaryk založil v Paríži „**Radu českých krajín**“. Vo svojom posol-
stve **sľúbil síce Slovákom úplnú samostatnosť Slo-
venskej krajiny s vlastným slovenským snemom
v Nitre**, ale orgán svojej Rady nazval *L´ Indépen-
dance Tchèque (Česká samostatnosť)*, v ktorom hovo-
ril o „česko-slovenskom súštatí“. Ale v memorande,
ktoré v tom istom čase predložil britskému minist-
trovi zahraničia, dal dokumentu názov *Independent
Bohemia (Nezávislé Česko)* a v ňom nehanebne tvr-
dil, že „**Slováci jsou Čechy, přes to, že užívají svého
nářečí jakožto spisovného jazyka**“. Podobne sa vy-
jadroval v časopise *The New Europe* (Nová Európa),
ktorý začali vydávať jeho podporovatelia, poprední
anglickí publicisti a slobodomurári Robert W. Se-
ton-Watson (1879 – 1951) a Henry W. Steed (1871 –
1956). Keď v máji 1918 – pravdepodobne na popud
samého prezidenta Wilsona – dosiahol, že repre-
zentanti amerických Slovákov podpísali ním kon-
cipovanú Česko-Slovenskú dohodu v Pittsburgu,
vyhlásil: „**Bude slobodné Česko a bude slobodné
Slovensko. Na Slovensku politické vedenie, školy,**

súdnictvo a všetko iné bude slovenské, v Čechách české.“ Pittsburská dohoda obsahovala článok: „V samostatnom štáte z Českých zemí a Slovenska **Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy. Slovenčina bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec.**“ Už tam však dlho odporoval, aby v dokumente bola zmienka o sneme. Ale na naliehanie Slovákov to podpísal. Potom 18. októbra 1918 vydal vo Washingtone „**Vyhlášení nezávislosti československého národa dočasnou vládou Československa**“, v ktorom o slovenskom národe a o jeho štátnosti nebolo ani stopy. Proti tomu slovenská *Jednota* hneď jasne protestovala: „My odprvoti hájime stanovisko, že Slováci sú národ osobitný, že sme s bratmi Čechmi dvaja, a nie jeden. My Slováci sme Slováci, a nie Česi, ani Čechoslováci.“⁴² Z Tokia protestoval proti tomuto vyhláseniu Milan Rastislav Štefánik veľmi tvrdým telegramom, lebo s tým vyhlásením, na ktorom našiel podpísané aj svoje meno, hoci o ničom nevedel, vo viacerých bodoch nemohol súhlasiť. Toto bol pravdepodobne začiatok jeho konfliktu s Masarykom a Benešom, ktorý vyústil do jeho tragickej smrti.⁴³

Svoje politické zameranie T. G. Masaryk vyhlásil pri svojom návrate do Prahy 21. decembra 1918: „Již před 500 lety jsme měli v Husitech a Táborech prvé socialisty a komunisty české. Tábor byl první demokratickou a socialistickou republikou.“ Medzi-

tým Milan Rastislav Štefánik, ktorý sa vracal z ťažkej vojenskej misie na Sibíri, odkazoval: „Boľševizmus je nielen filozofickou orientáciou, ale je prejavom chorobným, apokalyptickým chaosom, v ktorom sa hrubo prejavujú najnižšie pudy celkom náhodne. A boľševickí vodcovia sú autokratmi v najhroznejšom slova zmysle.“⁴⁴

Pre Slovákov ešte oveľa neprijateľnejšie boli Masarykove heslovité výroky, ktoré sa šírili aj na Slovensku: „Po Vídni Rím!“, „Rím musí byť souzen a odsouzen!“, „Katolíci budú mít tolik práv, kolik si uhájí.“ Keď sa k tomu pridala správa o demolovaní Mariánskeho stĺpu na Staromestskom námestí v Prahe, verejná mienka na Slovensku Masaryka nielen tvrdo odsudzovala, ale sa ho začala obávať. Vrchol to dosiahlo, keď sa 6. júla 1925 Masaryk nielen ostentatívne zúčastnil na oslavách Jana Husa, ale pri tom dal vztýčiť na Hrade namiesto štandardy prezidenta republiky husitskú zástavu s červeným kalichom, čím sa akt stal aj formálne najvyšším štátnym. A veľká časť tých osláv vyznela v hysterických vulgárnych útokoch na Katolícku cirkev. Vyvolalo to aj prvú vážnu krízu medzi novým česko-slovenským štátom a Svätou stolicou, ktorá odvolala svojho nuncia a prerušila styky s Česko-Slovenskom. Počas vyjednávania s Vatikánom, ktoré sa začali v roku 1926 a trvali takmer dva roky, 13. mája 1926 písal Masaryk Benešovi zo svojho francúzskeho pobytu v Beauvallon: „Na Vatikán pozor: ,komentár‘

ku prohlášení znamená jesuitům, že prohlášení trvá, neodvolali ho a budou se ho dovolávat, kdybyste Vy nebyl a nějaká slabá vláda měla vedení. Vláda nemůže slíbit že se ofic. nezúčastní – to bude záviset na Vatikánu a na poměrech. Pozor.“⁴⁵ V liste, ktorý Masaryk adresoval Benešovi z Atén 20. apríla 1927, sa k jeho postupu takto vyjadril: „S odpoveďí Vatikánu souhlasím. Myslím, že by klerikálové již měli pochopit, že boj s Vatikánem a dokonce přerušení styků znamená pro ně: buď s Vatikánem a tudíž ven z vlády – nebo s námi a proti pretensím Vatikánu. **Vatikán = malý, zastaralý, života již neschopný.**“⁴⁶ Napriek tomu, že po dlhých vyjednávaniach došlo na prelome januára a februára 1929 k urovnaniu konfliktu medzi Česko-Slovenskom a Vatikánom uzavretím „Modus vivendi“, Masaryk sa nikdy osobne nezúčastnil na žiadnej verejnej katolíckej oslave, napríklad ani na celonárodných oslavách jubilea českého patróna sv. Václava, ktoré sa konali v tom istom roku 1929, čím sa dištancoval od drvivej väčšiny katolíckych obyvateľov štátu.⁴⁷

Francúzsky denník *Le Petit Parisien* 14. septembra 1921 publikoval rozhovor svojho redaktora Ch. Richepierra s prezidentom T. G. Masarykom, ktorý na jeho otázku o Slovákoch odpovedal: „**Niet slovenského národa. To je len výmysel maďarskej propagandy.**“ A potom dodal: „**Zakladáme na Slovensku školy. Musíme počkať na ich výsledky. O jednu ge-**

neráciu nebude rozdiel medzi dvoma vetvami nášho národa.“ To bola podstata jeho najzákladnejších zámerov vo vnútornej politike nového štátu. A určitý úspech skutočne dosiahol. Duchom i jazykom česká Komenského univerzita v Bratislave – jediná na Slovensku – celých dvadsať rokov slúžila tejto väčšine Slovákov nepochopiteľnej a ponížujúcej Masarykovej predstave. Veď ešte aj v roku 1938 na nej habilitovali Dr. Milana Pišúta pre odbor „Dejiny literatúry národa československého“.⁴⁸

Všetci vieme, že skutočné postavenie Slovákov a Slovenska v centralistickom, polodemokraticky policajnom česko-slovenskom štáte bolo veľmi ďaleko od Masarykových prísľubov, vyhlásení, aj podpísanej dohody. Keď sa Slováci hneď od roku 1919 na čele najprv s Hlinkovou Slovenskou ľudovou stranou, neskôr aj so Slovenskou národnou stranou, ktorej predsedom bol Martin Rázus, dožadovali, aby bola Pittsburská dohoda včlenená do ústavy, Masaryk odpovedal, že je to zdrap papiera, ktorý k ničomu nezaväzuje. Z dejín amerických Slovákov máme množstvo dokumentov a svedectiev o ich postoji k spolupráci s Čechmi, ktorú síce ochotne prijali, ale vždy s rezervou, že Česi budú rešpektovať národnú osobitosť Slovákov a v plánovanom spoločnom štáte Slovensko bude mať osobitné postavenie ako rovnocenná jednotka s Českom podľa vzoru Rakúsko-Uhorska. Takýto federatívny systém bol zakotvený v Clevelandskej dohode z roku 1915.

Ale pretože česká strana už počas vojny prejavovala centralistické tendencie, s ktorými Slováci nesúhlasili, v roku 1918 si od Masaryka vyžiadali aj potvrdenie tejto ich zásadnej požiadavky. On po dlhých diskusiách ustúpil a sám navrhol text dohody, do ktorého po dlhom naliehaní Slovákov prijal aj požiadavku vlastného slovenského snemu. Ináč, bolo to menej, ako obsahovala Clevelandská dohoda. Pittsburská dohoda bola uzavretá dňa 30. mája 1918. Túto zmluvu verne prepísanú na definitívnom kaligrafickom texte T. G. Masaryk opätovne podpísal vo Washingtone, D. C., dňa 14. novembra 1919, teda už ako vyhlásený prezident Česko-Slovenskej republiky.

Keď potom v súvislosti s Tukovou aférou Andrej Hlinka opäť rozvíril otázku rešpektovania Pittsburskej dohody jej včelením do ústavy Česko-Slovenskej republiky, Masaryk mu pred voľbami 12. októbra 1929 adresoval veľmi tvrdý osobný list (bez uvedenia dátumu), v ktorom písal: „... Jsem starší Vás a mám už proto právo, mluvit k Vám upřímně: **já jsem Slovensko osvobodil** a leží mně na srdci ne méně než Vám – cestou, kterou kráčíte, Vám vítězství nekyne. (...) Podívejte se, jaké chyby jste dělal s **t. zv. Pittsburskou dohodou**. De facto jste autonomii měli od samého převratu, a teď máte všechny stipulace té dohody (vlastně úmluvy) dosaženy. Než hlavní věcí je, **že dokument té úmluvy je podvržený, je falsum**; nejen proto, že se naň podpisovali lidé do-

datečne, nýbrž hlavne proto, že v dobe, kdy američtí Slováci si té úmluvy přáli, Liga legálně neexistovala, byla státem uznána teprve 1919. Proto politik vážný, státník s takovým papírem nemůže a nesmí operovat. Falsifikát se nemůže stát státním aktem.“⁴⁹ To je jeden z dlho tajených dokumentov, ktorý veľmi jasne odráža psychický, etický aj intelektuálny profil T. G. Masaryka. Kým potreboval Slovákov a ich doláre, neváhal podpísať aj ich požiadavky. Ale keď sa stal hlavou aj s ich pomocou založeného štátu, vyhlásil v Pittsburgu s nimi uzavretú dohodu za „falsum“ a „falsifikát“. Riadil sa Bismarckovým „Macht geht vor'm Recht“ (Moc je viac ako právo).

Na takéto nečestné a najmä hlavy štátu nedôstojné vyhlásenie nemohli nereagovať nielen americkí Slováci, ale aj českí podpisovatelia Pittsburskej dohody.

Jeden z popredných českých podpisovateľov, vtedy tajomník Českého národného združenia v USA, potom tajomník odbočky Česko-Slovenskej národnej rady v Amerike, po roku 1918 vyslanec Česko-Slovenskej republiky vo Washingtone, D. C., a následne v Tokiu – **americký právnik Karel Pergler** – ktorý sa stal aj poslancom Národného zhromaždenia v Prahe, vo svojom prejave na jeho zasadaní dňa 22. februára 1930 vyhlásil: „**Pittsburská dohoda nie je falsumom.** Rozširovať správy o Pittsburskej dohode, že ona je falsum, je nevecné. **Nie je to správne a nezodpovedá to historickej pravde.** Tieto

veci je treba povedať otvorene. Pittsburská dohoda bola podpísaná za mojej prítomnosti. Prinesený text bol koncept, pán prof. Masaryk ho vzal v Elk Hall, urobil v ňom niektoré zmeny a potom ho podpísal. **Nikto nech netvrdí, že ten text je falošný. Ten text je správny.** Kým bol podpísaný? Nami všetkými. Ale konštatujem výslovne znovu, že som vtedy mal určité námietky aj proti Washingtonskej deklarácii. Videl som v tom zasahovanie do práv národa. My za hranicami sme si ovšem predstavovali štát ako istý druh federatívneho útvaru a námietok proti tomu nebolo. Mne bolo to čiastočne juristickým stanoviskom, že nemáme právo za hranicami tieto veci robiť. Ale keď to bolo podpisované, podpísali sme. Ostatne, celý text je autentický. (...) **Konečne Slovenská Liga v Amerike vo svojom Memorande z roku 1922 vyhlasuje, že tento dokument bol znova potvrdený dňa 14. novembra 1918.** (...) Pittsburská dohoda nie je falsumom ani preto, lebo vraj niektorí sa na ňu dodatočne podpísali. Tí ľudia mali na to právo. Keď podpíšem dodatočne zmenku, preberám celý záväzok a nestáva sa zo zmenky falsum. Hovorí sa, že bola podpísaná v americký národný sviatok. Prvý s tým prišiel pán Dr. Šrobár. On nezná americké zákonodarstvo, a preto ani nevie, že sa to týka len zmlúv súkromných a obchodných, ale nie zmlúv takejto povahy. Vec sa hľadá oslabiť tvrdením, že stanovy Slovenskej Ligy boli schválené až v roku 1919. Považujem si za povinnosť zastať sa

veľkej slovenskej organizácie, lebo ona vznikla v roku 1907, vykonala mnoho proti maďarizácii, posielala mnoho peňazí na národné ciele. **Amerika nie je štát-policajt, nepozná vôbec pojmy schvaľovania stanov.** Viem si predstaviť, čo sa asi stalo, keď sa dali inkorporovať. To je ako zápis do obchodného registra, aby zodpovednosť jednotlivých jej členov bola obmedzená. Ale schvaľovanie stanov v Amerike nie je potrebné, zvlášť u druhu podobných organizácií. Takýto pojem americké zákonodarstvo nepozná. V týchto otázkach ide o historickú pravdu. Ide o to, aby neboli tvorené legendy a aby národ poznal Pravdu.⁵⁰ Tento Perglerov výklad celkom úradne potvrdila advokátska kancelária Alter, Wright & Barron v Pittsburgu svojím úradným vyhlásením zo dňa 23. apríla 1930.⁵¹ Prezident T. G. Masaryk ignoroval všetky tieto vyhlásenia, ktoré nepochybne dokazovali, že jeho tvrdenia v liste Andrejovi Hlinkovi boli lživé a falošné.

Aj proces proti Vojtechovi Tukovi vychádzal z Masarykovej dielne. Už 11. augusta 1929 Masaryk písal ministerskému prdsedovi Františkovi Udržalovi: „Jakmile Tuka bude odsouzen (Dr. Černý tvrdí, že žaloba je pevná), strana musí se ho slávnostně zříci a dát prohlášení naprosté lojálnosti; kdyby ne, propustím beze všeho oba slov. ministry. Byla by pak vláda minoritní.“⁵² Jan Černý totiž bol ministrom vnútra, ktorému Masaryk mohol viac dô-

verovať než vtedajšiemu ministrovi spravodlivosti, ktorým bol nemecký kresťanský socialista rakúskeho pôvodu Robert Mayr-Harting. Všetko sa potom konalo podľa Masarykom koncipovaného scenára: Súd 5. októbra odsúdil Tuku, ale Hlinka sa Tuku nezriekol. Masaryk však nestihol „propustit beze všeho“ dvoch slovenských ministrov – Tisu a Labaja – , lebo títo sa 8. októbra 1929 na Hlinkov príkaz vzdali svojich funkcií, aby tým protestovali proti nespravodlivému rozsudku.

Masarykov zdravotný stav sa však stále zhoršoval a nepomáhali veľmi ani liečebné pobyty v najlepších európskych kúpeľoch. Zamýšľal preto rezignovať na svoj úrad, ale každopádne chcel zaistiť, aby za jeho nástupcu bol zvolený Edvard Beneš. Keď sa potom 14. decembra 1935 Masaryk vzdal a český parlament hneď 18. decembra volil nového prezidenta, napriek výslovnému odporúčaniu Masaryka, aby zvolili Beneša, nebola zabezpečená vyžadovaná väčšina, lebo Beneš si svojou politikou odcudzil mnohých poslancov a senátorov. Na zabezpečenie zvolenia Beneš potreboval aj hlasy Hlinkovej strany. Andrej Hlinka bol zásadne proti tomu, ale Beneš prisľúbil Dr. Tisovi, že po zvolení za prezidenta podporí požiadavky HSLS vo veci autonómie Slovenska. Po tomto uistení zo strany Tisu, ku ktorému sa pridal aj určitý tlak zo strany Svätej stolice, Hlinka upustil zo svojho stanoviska a odsúhlasil, aby jeho poslanci odovzdali hlas za Beneša, ktorý

bol takto skutočne zvolený. Ibaže potom Beneš na svoj prísľub zabudol.

Masaryk sa utiahol do zámku v Lánoch, kde zomrel 14. októbra 1937. Celá jeho politická činnosť, založená na obnovení českej štátnosti, rozšírenej a posilnenej územím Slovenska a jeho obyvateľmi, z ktorých chcel mať tri milióny „Čechoslovákov“, bola vzdialenou, ale do základov toho štátu uloženou príčinou jeho nepevnosti, neskoršieho rozpadu v roku 1939, ale aj nedávneho úplného zániku v roku 1993. Nevieme, či si to sám Masaryk uvedomoval, ale svojím postojom od roku 1900 tak nepochopiteľne hrubo protirečil svojim vývodom, ktoré predložil verejnosti v roku 1894 vo svojom diele *Die Tschechische Frage* a ktoré znovu vydal ešte aj v roku 1908, že to možno pripísať iba novým politickým vplyvom jeho západných slobodomurárskych podporovateľov. Veď v celom tomto diele ani raz nepoužil výraz „československý“ a dôsledne rozlišoval medzi Čechmi a Slovákami tak po národnej stránke, ako pri označovaní ich území. Vysoko vyzdvihoval Jána Kollára ako Slováka a pôvodcu idey spolupatričnosti všetkých Slovanov: „Je hodné osobitnej pozornosti, že prvým ospevovateľom slovanskej idey sa stal Slováka, a je treba uvážiť, ako predovšetkým pre nás je najviac dôležitá slovenská otázka.“⁵³ A v teoretických úvahách tvrdil: „Ja pokladám lúpež na reči za barbarstvo duchovného materializmu a politického mechanizmu. (...) Politický vývoj sa

riadi oveľa viac skutočnosťami ako fikciami. Oproti vplyvom cudzieho ducha neostáva iné ako proti ovplyvňovaniu postaviť vplyv vlastného ducha.“⁵⁴ Toho sa držali proti jeho čechoslovakizmu Slováci vedení Vajanským a neskôr Andrejom Hlinkom. Na túto slabosť Masarykových teórií upozornil už v roku 1929 taliansky historik: „Filozof, profesor, prezident republiky... Ja by som sa odvážil povedať, že je to chatrný filozof, vôbec žiaden profesor a hlava štátu svojho druhu. (...) Pre nedostatok kritického domyslenia on nedokáže vytvoriť teóriu, v ktorej by sa rozuzlili protirečenia jeho myslenia.(...) V Masarykovi sa nájdu dajaké zvyšky pozitivizmu (vedecký dogmatizmus, ilúzia objektívnej pravdy) povedľa stôp jusnaturalizmu (Masaryk verí v prirodzené právo, ktoré patrí každému jednotlivcovi a každému národu na základe slobody a rovnosti) a humanitarizmu.“⁵⁵

Ako zmýšľal o Slovákoch T. G. Masaryk, to nám dosvedčil jeho najvernejší žiak a ním samým navrhnutý nástupca vo funkcii prezidenta ČSR, Edvard Beneš, ktorý sa zdôveril svojmu osobnému sekretárovi Dr. J. Smutnému.

Smutný mu v rozhovore 20. júla 1943 položil otázku:

„Jak se díval T. G. Masaryk na Slováky?“

Beneš mu odpovedal: **„To nikdo neví, já o tom dosud nemluvil, jak vlastně Masaryk Slováky po-**

suzoval. Často jsme o tom mluvíváli. Masaryk hned od počátku Slováků si nevšímal, do slovenských věcí nechtěl zasahovat, nechal je dělat si to samy. On je znal a říkal, je to banda, zkorumpovaná. Já zastával opačné stanovisko, ale on mě odbyl, bývalo to v Topolčankách, mávnutím ruky: vy je neznáte.

On s Hlinkom nikdy nemluvil. Už dávno před válkou měl o něm přesvědčení, že je to podvodník, karierista, ctižádostivec, nepoctivý chlap, a proto s ním vůbec nechtěl jednat. Já to považoval za chybu.

My jsme nechali Slovákům, aby si věci vyřizovali mezi sebou, a ti to nikdy nedokázali. Masaryk vůbec slovenským věcem nevěnoval žádný zájem.

Fakt je, že jsme se ve Slováciích zmýlili. Mysleli jsme, že jádro slovenského lidu bude zdravé a že z něho vyjde dobrá generace. Ale Maďaři to s nimi dovedli; některé kupovali, jiné zastrašili nebo zničili, a tak rozleptali za léta slovenskou duši. (...)

My dělali chybu; Slovensko se stalo majetkem 20 rodin, každý se hrnul jen za zlaťáky a kariérou a v tom prostředí měl Hlinka dobrou půdu. Ať byl jakýkoli, byl přece jen mezi nimi osobností a byl stále důsledný.

Kdyby se byl našel mezi těmi druhými člověk stejně houževnatý a důsledný jako byl Hlinka, byl by to musel vyhrát. Kdyby býval takový Šrobár silný, mohl hrát velkou úlohu hlavně teď. Ale u těchto Slováků nikdo neměl nikdy trpělivost, chtěl rychle k moci. Jak by to jinak vypadalo, kdyby se našla as-

poň za nynější doby silná osobnost mezi Slováky, opravdivý slovenský vůdce.

Hodža je obyčejný politický chytrák, bez linie, amorální typ. I v politice je třeba mít morálku a tu Hodža nikdy neměl. Ani ve veřejném ani v soukromém životě.

Byl u mě onehdy Clementis, tak jsem mu pověděl jasně, co si myslím... (Zápis není dokončen.)⁵⁶

Aj keď je dostatočne dokázané, že pre T. G. Masaryka bol Dr. Edvard Beneš najintímnejším spolupracovníkom, najvernejším vykonávateľom jeho diktátorských rozkazov a najúspešnejším realizátorom jeho ideologických zámerov a politických plánov, pre čo ho aj Masaryk predurčil a prakticky nanútil za svojho nástupcu, tieto dokumentované Benešove výroky musia vzbudiť určitú pochybnosť o ich obsahu. Alebo Masaryka nesprávne pochopil prof. A. Pražák, ktorý o ňom kategoricky tvrdil: „Masaryk staral se o slovenské věci ustavičně, napolovic Slovák pokládal přímo za živelní nutnost bdíti nad programem Slovenska. **Nemohlo mu býti lhostejno, má-li náš národ sedm či devět milionů duší, chtěl pro něj zachránit Slováky stůj co stůj.** (...) Spis-kem *Právo přirozené a historické* reklamoval r. 1900 Slovensko pro historické země, spojil v sobě požadavek historického a přirozeného práva z důvodu slovenské záchranu. (...) Do *Naší doby* napsal r. 1904 i článek Česká politika a Uhry, v němž **reklamoval Slováky pro nás, vždyť tu šlo o celou čtvrtinu naše-**

ho národa pod cizím panstvom.“⁵⁷ Lebo – ako sme videli – už od počiatkov Masarykovej verejnej činnosti najhlbším motívom jeho záujmu o Slovensko bolo: Posilniť numericky a priestorovo český národ anexiou Slovenska k historickým krajinám niekdajšieho Českého kráľovstva a postupnou asimiláciou Slovákov do ním vyfantazírovaného početného „československého národa“. Účinným prostriedkom k dosiahnutiu tohto cieľa mala byť štátna moc tvrdo sústredená v Prahe a ňou mohutne podporovaná skupina Masarykom vyškolených a do vysokých štátnych funkcií dosadených hlasistov, ktorí sa pod jeho vplyvom úplne odcudzili slovenskému národu. Alebo, keď sa mu raz podarilo utvoriť česko-slovenský štát, vkladal do štátnej moci a do svojich odchovcov takú nádej, že sa už sám nemusel o Slovákov starať. Historický vývoj do konca 20. storočia však dokázal, ako sa T. G. Masaryk práve v otázke Slovenska a Slovákov radikálne mylil.

Aj voči Slovákom, ktorí pracovali v duchu jeho čechoslovakizmu, zriedka prejavil Masaryk vďačnosť, alebo aspoň určitý rešpekt. Jozef Rudinský spomína, ako v roku 1929 „Beneš zatiahol slučku okolo Hodžovho krku. Z jeho počínania bola veľká patália v ministerskej rade; útočil nie Beneš, ale Msgr. Šrámek, ktorý vybavoval Benešove drobné záležitosti. Vraj kráľ Alexander si sťažoval v liste Masarykovi, že Hodža zasahuje do vnútorných vecí juhoslovanských, Masaryk pozval Hodžu na Hrad.

Tu je ich rozhovor: Masaryk: Juhoslovanský vyslanec (myslím Lazarovič) bol odvolaný na znak protestu proti Vášmu zásahu do vnútorných vecí Juhoslávie. To vyzerá na Vašu demisiu. – Hodža: Teraz hovorí prof. Hodža a nie viac minister. Za svojho nástupcu v ministerstve školstva navrhujem Dr. Antona Štefánka. – Masaryk ako hadom uštipnutý vyskočil: Co, to prase? – Hodža: Antona Štefánka vyslala strana do vlády, prosím. – Vzápätí Štefánek bol vymenovaný. No Masaryk nahnevaný vo svojom okolí povedal: Tomu (Hodžovi) nikdy nepodpíšem dekrét (vymenovanie za ministra).⁵⁸

O Slovákov, ktorý ho miloval a ctil azda viac než vlastného otca a bez ktorého T. G. Masaryk sotva by bol počas prvej svetovej vojny dosiahol to, čo si potom pripisoval, v rozhovoroch s Karlom Čapkou sa vyjadril: „Štefánik byl hodně sentimentální, tituloval mě „oteckem“ a pořád by mě byl hladil a líbal; ale já se k němu tak blízko nedostal, bránil tomu rozdíl věku. Znal jsme ho už jako študenta z Prahy; vzpomínám si, jak jednou v zimě ke mně přišel celý zkrhlý – neměl zimníku, tož jsem mu dal svůj a ještě jsem mu jej musel dát přešít, protože mu byl velký.“⁵⁹

Karel Čapek, ktorý sa ako málo iných priblížil T. G. Masarykovi, sa o ňom vyslovil, že Masaryk „rozděloval lidi na dvě kategorie: ten, kdo byl v pořádku a Masaryk měl o něm dobré mínění, byl ‚pěkný člověk‘. Ale běda, o kom se vyslovil, že je ‚člověk nepěkný‘. Ten byl u prezidenta vyřizen.“⁶⁰

Slovenské národné osobnosti, ako sme videli, patri-
li takmer výlučne do tejto jeho druhej kategórie.

Kto je presvedčený, že takáto historická osobnosť
si zaslúži na suverénnom Slovensku verejnú úctu,
pomenovanie ulíc, námestí alebo škôl, zrejme si mô-
že držať a vysloviť svoju mienku. Je však na väčšine
občanov Slovenskej republiky a na nimi zvolených
štátnych, regionálnych a obecných činiteľoch, aby
národ a štát nevystavili podobnému sebazneuctova-
niu.

POZNÁMKY

- ¹ Ani sa to netají. Tak napríklad jeden z na Slovensku vychádzajúcich týždenníkov, ktorý venoval v októbri 2006 osobitné číslo T. G. Masarykovi, už na obálke ho tituluje OTEC SLOVENSKA a v nadpise jemu venovanej časti to otvorene priznáva: „*TGM Tomáš Garrigue Masaryk je mýtus*“. – .týždeň, 44/2006, s. 15.
- ² ČAPEK, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha 1947, s. 8 – 9.
- ³ Tamže, s. 118.
- ⁴ Tamže, s. 24.
- ⁵ Porov. KALVODA, J.: *The Genesis of Czechoslovakia*. New York 1986. – V ďalšom len: KALVODA; porov. KATZER, Ferdinand: *Was über T. G. Masaryk und Böhmen oft im Dunklen bleibt*. In: Graube und Heimat (Beilngries), 3/2002, s. 18 – 20.
- ⁶ LIPSCHER, L.: *Verfassung und politische Verwaltung in der Tschechoslowakei 1918 – 1939*. München-Wien 1979, s. 35 s odkazom na prameň: *Das politische Tagebuch Josef Redlichs 1908 – 1919*. Bearbeitet von F. Fellner. Bd. 2. Graz-Köln 1953, s. 341, 352.
- ⁷ *Postavenie židov v ČSR*, In: Národná obroda, 19. 4. 1647; Katoľické noviny, 4. 5. 1947.
- ⁸ KALVODA, s. 20.
- ⁹ NEJEDLÝ, Z.: *T. G. Masaryk*. I/2, Praha 1931, s. 97.
- ¹⁰ NEJEDLÝ, Z.: *T. G. Masaryk*. I/2, Praha 1931, s. 203 – 204.
- ¹¹ *Nechte mne zapomenout na sny mé. Korespondence T. G. Masaryka se Zdenkou Šemberovou*. Praha 1996.
- ¹² *Český časopis historický*, 94/1996, č. 4, s. 919.
- ¹³ „Masarykovy projevy na říšském sněmu – na příklad velká řeč z 17. prosince 1908 nebo jiná ze 4. února 1909 – oplývaly projevy oddanosti k vládnoucí dynastii, k jakým poslance nikdo nenutil a jaké ve Vídni nebyly ani obvyklé.“ CHUDOBA, B.: *Jindy a nyní. Dějiny českého národa*. Frankfurt-München 1975, s. 470.
- ¹⁴ Publikoval polemický spis *Die Notwendigkeit der Revision des Polnaer Prozesses*. THIEBERGER, F.: *Polnaer Prozess*. In: *Jüdisches Lexikon*, Frankfurt am Main 1987, IV/1, 1040 – 1041.
- ¹⁵ KALVODA, s. 23.

- ¹⁶ KALVODA, s. 52.
- ¹⁷ Tamže, 44 – 52.
- ¹⁸ Tamže, s. 46.
- ¹⁹ VONDRÁK, V.: *Vondrák contra Masaryk*. Köln/Rh. 1958, s. 28.
- ²⁰ *Korešpondencia Svetozára Hurbana Vajanského (Výber listov z rokov 1860 – 1890)*. Bratislava 1967, s. 307.
Posledná veta je alebo z ťažko čitateľného rukopisu nepresne prepísaná editorom Pavlom Petrusom, alebo poskytuje ďalší dôkaz o tom, že T. G. Masaryk biedne ovládal český jazyk.
- ²¹ Tamže, s. 328 – 331. Ale vieme, že čoskoro sa vydavateľ Jan Otto (1841 – 1916) zle rozišiel s Masarykom, odňal mu poverenie hlavného redaktorstva, ba prestal vydávať aj jeho časopis „Athenaeum“.
- ²² Tamže, s. 334.
- ²³ Tamže, s. 355 – 356, 411, 507.
- ²⁴ PRAŽÁK, A.: *T. G. Masaryk a Slovensko*. Praha 1937, s. 43.
- ²⁵ Tamže, s.12. Zvýraznenie je moje. MSĎ
- ²⁶ *Paměti Dr. Karla Kramáře*. Praha (s. a.), s. 9.
- ²⁷ Odpis listu v archíve autora.
- ²⁸ PRAŽÁK, A.: *T. G. Masaryk a Slovensko*. Praha 1937, s. 75.
- ²⁹ *Paměti Dr. Karla Kramáře*. Praha (s. a.), s. 52 – 57.
- ³⁰ PRAŽÁK, A.: *T. G. Masaryk a Slovensko*. Praha 1937, s. 73.
Zvýraznenie je moje. MSĎ.
- ³¹ Tamže, s. 74.
- ³² *Korešpondencia Svetozára Hurbana Vajanského II*. Bratislava 1972, s. 167.
- ³³ *Korešpondencia P. O. Hviezdoslava so Svetozárom Hurbanom Vajanským a Jozefom Škultéty*. Bratislava 1962, s. 168.
- ³⁴ PRAŽÁK, A.: *T. G. Masaryk a Slovensko*. Praha 1937, s. 88 – 91.
- ³⁵ *Jednota*, 3. 2. 1909.
- ³⁶ *Jednota*, 20. 9. 1911.
- ³⁷ *Korešpondencia P. O. Hviezdoslava so Svetozárom Hurbanom Vajanským a Jozefom Škultéty*. Bratislava 1962, s. 338 – 339.
- ³⁸ PRAŽÁK, A.: *T. G. Masaryk a Slovensko*. Praha 1937, s. 85.
- ³⁹ Tamže, s. 84.

- ⁴⁰ Černokňažník, XXVII, 20. 8. 1902.
- ⁴¹ PRAŽÁK, A.: *T. G. Masaryk a Slovensko*. Praha 1937, s. 97.
- ⁴² Porov. ĎURICA, M. S.: *Delegácia Slovenskej ligy v Amerike na Slovensku v roku 1919*. (V tlači.)
- ⁴³ Viac o tom HUSÁR: J.: *Musel generál M. R. Štefánik zahynúť? (Fakty, svedectvá, dokumenty.)* Bratislava 2000.
- ⁴⁴ ĎURICA, M. S.: *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov*. Bratislava 2003, s. 295.
- ⁴⁵ PECHÁČEK, J.: *Masaryk, Beneš, Hrad. Masarykovy dopisy Benešovi*. Praha 1996, s. 56.
- ⁴⁶ Tamže, s. 42. – Zvýraznenie je moje. MSD.
- ⁴⁷ HANUS, L.: *Pamäti svedka*. Bratislava 2006, s. 696.
- ⁴⁸ *Slovák*, 11. 8. 1938, s. 4.
- ⁴⁹ Tamže, s. 101. Zvýraznenie je moje. MSD. Slovenský preklad listu s dátumom „Topolčianky, 12. okt. 1929“ sa nachádza v brožúre: Slovenská liga v Amerike: *V záujme pravdy!* Pittsburgh 1930, s. 1 – 2.
- ⁵⁰ Slovenská liga v Amerike: *V záujme pravdy!* Pittsburgh, Pa. 1930, s. 11 – 12.
- ⁵¹ Tamže: anglický originál dokumentu so slovenským prekladom, s. 13 – 14.
- ⁵² PECHÁČEK, J.: *Masaryk, Beneš, Hrad. Masarykovy dopisy Benešovi*. Praha 1996, s. 120.
- ⁵³ MASARYK, T. G.: *Die Tschechische Frage*. Praha 1894, s. 12.
- ⁵⁴ Tamže, s. 18 – 19.
- ⁵⁵ BRUGHIER, G.: *Cecoslovacchia d'oggi*. Milano 1929, s. 101.
- ⁵⁶ *Dokumenty z historie československé politiky 1939 – 1943*. Praha, Academia 1966, zv. II, dok. č. 515, s. 718 – 719.
- ⁵⁷ PRAŽÁK, A.: *T. G. Masaryk a Slovensko*. Praha 1937, s. 102 – 103.
- ⁵⁸ RUDINSKÝ, J. F.: *Československý štát a Slovenská republika*. München 1969, s. 150.
- ⁵⁹ ČAPEK, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha 1947, s. 146.
- ⁶⁰ Cit. v knihe FIRT, Julius: *Knihy a osudy*, s. 219, Porov. PECHÁČEK, J.: cit. d., s. 122.

POUŽITÉ PRAMENE A LITERATÚRA

- BARTOŠEK, Theodor: *Za odluku církve od státu*. Praha 1920.
- BRUGUIER, Giuseppe: *Cecoslovacchia d'oggi*. Milano 1929.
- Das politische Tagebuch Josef Redlichs 1908 1919*. Bearbeitet von F. Fellner. Bd. 2. Graz-Köln 1953.
- Dokumenty z historie československé politiky 1939 – 1943*. Praha, Academia 1966.
- ĐURICA, Milan S.: *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov*. Bratislava 2003.
- ČULEN, Konštantín: *Pittsburská dohoda. (Stručné dejiny)*. Bratislava 1938.
- ČAPEK, Karl: *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha 1947.
- HANUS, Ladislav: *Pamäti svedka storočia*. Bratislava 2006.
- HUSÁR, Jozef: *Musel generál M. R. Štefánik zahynúť?* Bratislava 2000.
- CHUDOBA, Bohdan: *Jindy a nyní. Dějiny českého národa*. Frankfurt-München 1975.
- KALVODA, Josef: *The Genesis of Czechoslovakia*. New York 1986
- KATZER, Ferdinand: *Was über T. G. Masaryk und Böhmen oft im Dunkeln bleibt*. In: *Glaube und Heimat*, (Beilngries), 3/2002, s. 18 – 20.
- Korešpondencia P. O. Hviezdoslava so Svetozárom Hurbanom Vajanským a Jozefom Škultéty*. Bratislava 1962.
- Korešpondencia Svetozára Hurbana Vajanského. (Výber listov z rokov 1860 – 1890)*. Bratislava 1967.
- Korešpondencia Svetozára Hurbana Vajanského III. (Výber listov z rokov 1860 – 1916)*. Bratislava 1978.
- LIPSCHER, Ladislav: *Verfassung und politische Verwaltung in der Tschechoslowakei 1918 – 1939*. München-Wien 1979.

Listy Andreja Kmeťa Vladimírovi Riznerovi. Pripavil Viliam Sokolík. Martin 1984

MEAKULPÍNSKÝ: *Co hatí Slováky? Odpověď dáti se pokusil. Ružomberok 1901.*

MLYNÁRIK, Ján: *TGM a Slováci: Historická pravda. 1987 (Reflex).*

Nechte mne zapomenout na sny mé. Korespondence T. G. Masaryka se Zdenkou Šemberovou. Praha 1996.

NEJEDLÝ, Zdeněk: *T. G. Masaryk. Praha 1931.*

ODDO, Gilbert L.: *Slovakia and Its People. New York 1960.*

Paměti Dr. Karla Kramáře. Praha (s.a.)

PECHÁČEK, Jaroslav: *Masaryk Beneš a Hrad. Masarykovy dopisy Benešovi. Mnichov 1984 – Praha 1996.*

PERMAN, Dagmar H.: *The Shaping of the Czechoslovak State: Diplomatic history of the Boundaries of Czechoslovakia, 1914 – 1920. Leiden 1962.*

PRAŽÁK, Albert: *T. G. Masaryk a Slovensko. Praha 1937.*

PRAŽÁK, Albert: *Masaryk a Slováci. (s. l.), 1932, s. 198 – 259.*

RUDINSKÝ, Jozef F.: *Československý štát a Slovenská republika. München 1969.*

VONDRÁK, Václav: *Vondrák contra Masaryk. Köln/Rh. 1958.*

Vzájomné listy Jaroslava Vlčka a Jozefa Škultétyho. Bratislava 1963.

LINEA RECTA BREVISSIMA

priamo najbližšie k pravde

10

*Ústav dejín kresťanstva na Slovensku
v spolupráci s vydavateľstvom LÚČ
v edícii LINEA RECTA BREVISSIMA predkladajú
záujemcom stručnou, ale vedecky dokumentovanou formou
menej známe, kontroverzné, zamlčované a neraz falšované
historické témy a ich účelovo podmienené interpretácie,
ktoré sa odrážajú na súčasnom myslení mnohých
a podmieňujú spoločenské dianie v našom národe a štáte.*

*Naším zámerom je priblížiť sa k historickej pravde.
Lebo len pravda naozaj oslobodzuje.*

Doteraz vyšli:

- 1. Odkedy sme Slováci? • 2. Polemický pohľad na Dejiny
Katolíckej cirkvi • 3. Kedy sme vstúpili do dejín? •*
- 4. Nacionalizmus alebo národné povedomie? • 5. Priblížiť
sa k pravde • 6. Moravskí Slováci • 7. Jozef Tiso v očiach
neslovenských autorov • 8. Slovenská republika a jej
vzťahy k Svätej stolici • 9. Slobodní murári*
- 10. T. G. Masaryk*

ISBN 978-80-7114-653-7

9788071146537